

26.4.

KESKIVIIKKOSARJA 14

Musiikkitalo klo 19.00

Richard Egarr, kapellimestari

Johann Sebastian Bach: Sarja orkesterille nro 4 19 min
D-duuri BWV1069
I Overture (Alkusoitto)
II Bourree 1 – Bourree 2
III Gavotte (Gavotti)
IV Menuetti 1 – Menuetti 2
V Rejouissance

Johann Sebastian Bach: Sarja orkesterille nro 1 21 min
C-duuri BWV1066
I Alkusoitto
II Courante
III Gavotte alternativement – Gavotti 2
IV Forlane
V Menuett alternativement – Menuetti 2
VI Bourree alternativement – Bourree 2
VII Passepied 1 – Passepied 2

VÄLIAIKA 20 min

*Johann Sebastian Bach: Sarja orkesterille nro 2
h-molli BWV1067*

21 min

Yuki Koyama, huilu

I Alkusoitto

II Rondo

III Sarabande

IV Bourree alternativement – Bourree 2

V Polonaise – Double

VI Menuetti

VII Badinerie

*Johann Sebastian Bach: Sarja orkesterille nro 3
D-duuri BWV1068*

20 min

II Air

III Gavotti 1–2

IV Bourree

V Gigue

Väliaika noin klo 19.55. Konsertti päättyy noin klo 21.15.
Suora lähetys Yle radio 1:ssä ja verkossa yle.fi/rso.

Konsertin alkupuoli nähdään Yle Teema & Femillä
RSO Musiikkitalossa -ohjelmassa 30.4. ja jälkipuoli 7.5.

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685–1750): ORKESTERISARJAT NRO 1-4, BWV 1066–69

Konsertto ja sarja olivat Bachin aikakauden kaksi keskeistä orkesterimusiikin teoslajia. Bach kokeili kumpaakin mutta hyvin erisuuruisissa suhteissa: siinä missä konserttoja häneltä on säilynyt parisenkymmentä, siinä orkesterisarjoja tunnetaan vain neljä. Asetelma heijastaa osaltaan sitä, että sarja oli orkesterimusiikin muotona hiljakseen hiipumassa saadakseen klassismin kaudella eräänlaiseksi korvaajaksi serenadien ja divertimentojen kaltaiset moniosaiset teostyyppit. Konsertto sen sijaan oli lajina vielä uusi ja matkalla kohti kukoistavaa tulevaisuutta.

Bachin orkesterisarjojen alkuperäiset käsikirjoitukset eivät ole säilyneet, ja näkemykset niiden syntyajasta vaihtelevat. Teosten stemmoja on säilynyt Bachin Leipzigin-vuosilta (1723–1750), jolloin hän johti vuodesta 1729 lähtien ystävänsä Georg Philipp Telemannin perustamaa Collegium Musicum -konserttiyhdistystä. Bachin orkesterisarjoja – samoin kuin konserttoja – soitettiin näissä konserteissa, mutta jotkut sarjoista ovat luultavasti vanhempaa perua, todennäköisesti hänen Köthenin-kaudeltaan (1717–23) tai jopa tätä edeltäneeltä ajalta Weimarissa (1708–17). Vaikka orkesterisarja teoslajina oli historiallisesti jo vajoamassa kohti unohdusta, Bachin sarjoissa se elää vielä korkeinta kukoistustaan.

Konsertoilla ja sarjoilla oli teoslajina vahvat barokin kauden kansallisiin tyylihin liittyneet kytkennät. Konsertto oli ennen muuta italialaista alkuperää ja

aloitti sieltä voittokulkunsa. Sarja sen sijaan oli juuriltaan yhtä leimallisesti ranskalainen teoslaji, ja siellä sarjat koottiin yleensä oopperoiden musiikista. Tanssilla oli tärkeä asema ranskalaisissa oopperoissa ja hovikulttuurissa yleisemminkin, joten erilaisten tanssikkapaleiden kulkeutuminen sarjoihin oli paitsi luontevaa myös väistämätöntä.

Bach katsoi tätä kansallista asetelmaa omasta ensyklopedisesta, kansallisista tyyleistä vapaasta asemastaan. Vaikka hänen sarjojensa muoto palautuu ranskalaisiin lähtökohtiin, niiden musiikki edustaa enemmän hänen omaa synteesinomaista ilmaisuaan. Mukana toki on sekä ranskalaisittain elegantteja äänenpainoja että hetkittäin myös italialaista konsertoivuutta (varsinkin h-molli-sarjassa), mutta tukevana perustana on hänen oma saksalaisuutensa ja hänen oma, usein kontrapunktisesti tiheäsäikeinen kirjoitustapansa. Virikkeitä Bach ammensi myös Telemannilta, jolta tunnetaan yli 130 orkesterisarjaa ja jonka arvellaan säveltäneen niitä kaikkiaan lähemmäs pari sataa.

Muodoltaan Bachin orkesterisarjat ovat ns. alkusoitto-sarjoja, ja hän itse kutsui niitä Ranskasta juontuvan käytännön mukaan alkusoitoiksi. Sarjojen avausosana on muita osia paljon laajempi alkusoitto, jota seuraa neljästä kuuteen lyhyempää, pääasiassa erilaisista tanssimuodoista rytmisen ilmeensä saavaa osaa. Osat ovat kaikki teoksen pääsävellajissa, joten vaikka osien sisällä on tonaalista vaihtelua ja harmonisia

jännitteitä, niiden välillä sellaisia ei ole.

Sarjojen avausosat seuraavat muodoltaan ja olemukseltaan niin uskollisesti ranskalaisen alkusoiton esikuvia, ettei Bachin ole tarvinnut merkitä nuotteihin edes tempomerkintöjä. Ne alkavat mahdollisuuksien mukaan pisteelementtien sävyttämällä hitaalla jaksolla, jota seuraa fuugan tapaan rakentuva ja usein myös konsertoivia elementtejä sisältävä nopea jakso ja sen jälkeen paluu hitaan alkujakson musiikkiin. Alkuperäisen käytännön mukaan alkusoiton jälkimmäinen puoli (nopea jakso ja paluu hitaaseen jaksoon) oli määrää kerrata, mutta niin ei nykyisin useinkaan tehdä.

Erilaisia tanssilajeja Bach hyödyntää monipuolisesti, sillä neljän sarjan yhteensä 20 lyhyemmässä osassa on mukana 13 erilaista osatyyppeä. Pääpaino on uudemmilla ja Bachin aikana tanssikäytössä olleilla osilla (mm. menuetti, gavotti, bourrée), joista bourrée sisältyy jokaiseen sarjaan. Vanhemmat ja perinteisemmät tanssityypit jäävät vähemmistöön; näitä ovat courante, sarabande ja gigue, joita on sarjoissa yksi kutakin, eikä sellaista vanhempaa sarjojen perusosaa kuin allemande ole Bachin orkesterisarjoissa lainkaan. Uudemmat tanssit, ns. "galanteriat", esitetään yleensä parillisina (alternativement) (esim. Menuet I/II), jolloin ensimmäinen tanssi kerrataan jälkimmäisen jälkeen. Osista kolme ei ole varsinaisia tansseja vaan vapaammin hahmoteltuja "karaktäärikappaleita": toisen sarjan Badinerie, kolmannen sarjan Air ja neljännen sarjan Réjouissance.

Eri tansseilla oli tunnusomaisen rytmikan lisäksi myös enemmän tai vähemmän rajattuja ilmaisullisia ihan-

teita, jotka määrittivät kunkin osan musiikkia. Bachin hampurilainen aikakalainen Johann Mattheson, säveltäjä ja teoreetikko, määritteli kirjassaan *Der Vollkommene Capellmeister* (1739) esimerkiksi menuetin perusaffektiksi "kohtuullisen iloisuuden" (eine mässige Lustigkeit), kun taas gavotti ilmensi "todellista riemuitsevaa iloa" (eine rechte jauchzende Freude) ja bourrée oli "luonteeltaan miellyttävä" (gefälliges Wesen).

Sarjoihin sisältyvien tanssimuotojen lisäksi teosten ilmettä määrittelee pitkälti eri teoksissa käytetty orkesterikokoonpano. Nykyisin vakiintuneessa numeroinnissa teokset jakaantuvat kokoonpanojen puolesta sikäli kahteen ryhmään, että kahdessa ensimmäisessä on jousten ja continuon lisäksi vain puupuhaltimia, kahdessa jälkimmäisessä myös juhlavuutta ja soinnillista loistoa tuovat trumpetit ja patarummut.

Sarja nro 1 C-duuri, BWV 1066

Vaikka sarjojen syntyajoista ei ole varmuutta, on sarja nro 1 C-duuri (BWV 1066) usein arvioitu niistä vanhimmaksi. Siitä on säilynyt stemmoja vuosilta 1724–25, siis aivan Bachin Leipzigin kauden alusta ja ennen hänen aikaansa Collegium Musicumissa. On kuitenkin arveltu, että teos on varhaisempi ja valmistunut ilmeisesti hänen kaudellaan Köthenissä.

C-duuri-sarja on monesti nähty ranskalaisimpana Bachin orkesterisarjoista. Tähän viittaa jo kokoonpano, jossa ovat jousten ja continuon lisäksi kaksi oboeta ja fagotti. Bach käyttää niitä myös itsenäisenä ryhmänä, ja Bourrée

II on kirjoitettu pelkästään niille, jolloin ne muodostavat osaparin keskelle aivan kirjaimellisen trio-jakson. Osista peräti neljä esitetään kahden osan parina (Gavotte I/II, Menuet I/II, Bourrée I/II sekä Passioped I/II). Mukana sarjassa on myös italialaisperäinen Forlane, tämän tanssimuodon ainoa esiintymä koko Bachin tuotannossa.

Sarja nro 2 h-molli, BWV 1067

Sarjojen ajoituksessa suurin yksimielisyys liittyy siihen, että h-molli-sarja on lopullisessa muodossaan niistä myöhäisin. Alkuperäisiä stemmoja on olemassa vuosilta 1738-39, ja niistä huilun ja alttoviulun osuudet ovat Bachin omalla käsialalla. Uudempi tutkimus on kuitenkin osoittanut, että teos on ilmeisesti ollut alun perin a-mollissa ja sävelletty solistiselle viululle, jousille ja continuolle. Teoksen taustasta on olemassa myös vaihtoehtoisia teorioita: yhden sellaisen mukaan alkuperäisenä solistisena soittimena olisi ollut oboe, toisen mukaan taas teoksen a-molli-versiota olisi ollut ilmeisesti pienin muutoksin mahdollista soittaa myös huilulla.

Sarja h-molli on kokoonpanoltaan kevein ja ilmavin Bachin orkesterisarjoista, sillä joustien ja continuon lisäksi mukana on vain yksi poikkihuilu. Se saakin teoksessa usein solistisen ja konsertoivan roolin; näin tapahtuu alkusoiton nopeassa jaksossa, Bourrée II:ssa, Polonaisen Double-jaksossa sekä ennen muuta taiturillisesti kiitävässä Badineriessa, joka on yksi Bachin tuotannon ja koko barokkimusiikin tunnetuimmista osista. On ehdotettu, että Bach olisi säveltä-

nyt teoksen (tai laatinut sen huiluver-sion) Dresdenin hovissa työskennellyttä ranskalaista huilutaituria Pierre-Gabriel Buffardinia varten, mutta teoria on jäänyt pelkäksi arvaukseksi.

Sarja nro 3 D-duuri, BWV 1068

Sarjan h-molli tavoin kolmannen sarjan on arvailtu olleen olemassa useampana versiona. Tämän teorian mukaan teos olisi valmistunut alun perin Köthenin-kaudella pelkille jousille ja continuolle. Lopullisessa muodossa, jonka stemmoja on säilynyt suunnilleen vuodelta 1730, mukaan ovat tulleet myös trumpetit, patarummut ja oboet, jotka antavat teokselle luonteenomaista loistoa ja juhlavuutta.

Sarja nro 3 on h-molli-sarjan rinnalla soitetuin Bachin neljästä orkesterisarjasta. Siihen sisältyykin yksi hänen tunnetuimmista kappaleistaan, toisena oleva pelkille jousille kirjoitettu pitkälinjainen Air, joka on ilmeisesti sellaisenaan siirtynyt tähän alkuperäisestä jousiversiosta ja joka näin luo tehokkaan soinnillisen kontrastin muuhun sarjaan. Jousistolla on muutenkin sikäli aktiivinen rooli, että ensiviululla on useita konserttomaisia jaksoja, ensimmäiseksi ja selvimmin jo alkusoiton nopeassa jaksossa.

Sarja nro 4 D-duuri, BWV 1069

Suurimmillaan kokoonpano on neljännessä orkesterisarjassa, jossa on jousiston ja continuon lisäksi trumpetit, patarummut, kolme oboeta ja fagotti. Vallitsevan teorian mukaan kokoon-

pano olisi kuitenkin tässäkin ollut alun perin pienempi, vailla trumpetteja ja patarumpuja. Bach käytti sarjan alkusoi-ton musiikkia vuonna 1725 sävelletyssä joulupäivän kantaatissa nro 110 Unser Mund sei voll Lachens, sen ensimmäisessä osassa; siinä vokaaliosuudet tulevat mukaan nopeassa keskijaksossa, joka muodostaa 9/8-tahtilajissaan tehokkaan vastakohdan äärijaksojen juh-lavuudelle. Oletus on, että Bach olisi ot-tanut trumpetit ja patarummut mukaan orkesterisarjaan vasta sen jälkeen, kun hän oli ensin lisännyt ne saman musiikin yhteyteen kantaatin avausosassa.

Bach käyttää soittimistiaan vaihtelevasti ja moniulotteisesti, ja puupuhaltimet irtaantuvat välillä omaksi, itsenäiseksi ryhmäkseen. Bourréeessa I trumpettien ja patarumpujen osuus jää muutamiin lyhyisiin repliikkeihin, ja Bourréeessa II ne vaikenevat tyystin. Menuetissa trumpetit ja patarummut ovat vaiti alusta lähtien, ja toisessa menuetissa ovat mukana vain jouset ja continuo, jolloin se muodostaa osapariin hillitymmän trio-jakson. Ja vaikka mikään ei viittaa siihen, että Bach olisi ajatellut orkesterisarjoaan yhtenäisenä julkaistavaksi ryhmäksi, muodostaa neljännen sarjan päätösosa Réjouissance nimensä mukaisessa riemukkuudessa loistokkaan päätöksen koko neljän teoksen kokonaisuudelle.

Kimmo Korhonen

RICHARD EGARR

Cambridgen Academy of Ancient Music -orkesterin musiikillinen johtaja Richard Egarr on myös cembalisti ja siinä ominaisuudessa Skotlantilaisen kamariorkesterin nimikkotaiteilija. Hän opiskeli Manchesterissa sekä Cambridgessä ja sai ohjausta historiallisissa esityskäytännöissä Gustav ja Marie Leonhardtilta.

Vuodesta 2006 Academy of Ancient Music -orkesteria (AAM) luotsannut Egarr on levyttänyt orkesterin kanssa Gramophone – ja MIDEM -palkitun Händel-levyjen kokoelman sekä mm. Bachin Johannespassion ja Matteuspassion. Lähitulevaisuudessa AAM ja Egarr toteuttavat Purcellin oopperoiden sarjan Barbican -keskuksessa Lontoossa.

Kuluvalla kaudella Richard Egarr debytoi RSO:n lisäksi St. Paul -kamariorkesterin ja Melbournen sinfoniaorkesterin kapellimestarina. Lisäksi hän johtaa Hannoverin radion sinfoniaorkesteria sekä Galician ja Seattlen sinfoniaorkestereita.

Kapellimestarin töiden ohella Egarr esiintyy edelleen säännöllisesti cembalistina. Tällä kaudella hän pitää konsertteja mm. Lontoon Wigmore Hall'ssa ja New Yorkin Carnegie Hall'ssa.

Egarr opettaa mm. Amsterdamin Konservatoriossa sekä Alankomaiden Ooppera-Akatemiassa ja on New Yorkin Juilliard -koulun vieraileva taiteilija.

RADION SINFONIAORKESTERI

Radion sinfoniaorkesteri (RSO) on Yleisradion orkesteri, jonka tehtävänä on tuottaa ja edistää suomalaista musiikkikulttuuria. Orkesterin ylikapellimestari on Hannu Lintu, joka aloitti kautensa syksyllä 2013. RSO:n kunniakapellimestarit ovat Jukka-Pekka Saraste ja Sakari Oramo.

Radio-orkesteri perustettiin vuonna 1927 kymmenen muusikon voimin. Sinfoniaorkesterin mittoihin se kasvoi 1960-luvulla. RSO:n ylikapellimestareita ovat olleet Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste ja Sakari Oramo.

Suurten klassis-romanttisten mestariteosten ohella RSO:n ohjelmisto sisältää runsaasti nykymusiikkia ja orkesteri kantaesittää vuosittain useita Yleisradion tilaamia teoksia. RSO:n tehtäviin kuuluu myös koko suomalaisen orkesterimusiikin taltiointinen kantatauhoille Yleisradion arkistoon.

Kaudella 2016–2017 orkesteri kantaesittää viisi Yleisradion tilaamaa teosta ja esittelee myös suomalaisen modernismin pioneereja, kuten Väinö Raitiota ja Uuno Klamia. Lisäksi ohjelmassa on muun muassa Stravinskyn orkesteriteoksia, Mahlerin ja Brucknerin sinfonioita, Haydnin Vuodenajat -oratorio ja nykysäveltäjien konserttoja. Vieraaksi saapuvat mm. sopraano Karita Mattila ja mezzosopraano Michelle DeYoung, kapellimestarit Esa-Pekka Salonen, Teodor Currentzis ja Gustavo Gimeno sekä pianisti Daniil Trifonov.

RSO on levyttänyt mm. Mahlerin, Ligetin, Eötvösin, Sibeliuksen, Hakolan, Lindbergin, Saariahon, Sallisen, Kaipaisen ja Kokkosen teoksia sekä Launiksen Aslak Hetta -oopperan ensilevytyksen. Orkesterin levytyksiä on palkittu mm. BBC Music Magazine-, Académie Charles Cros'n ja MIDEM Classical Award -palkinnoilla. Sibeliuksen Lemminkäisen ja Pohjolan tyttären levytys oli Gramophone-lehden Critic's Choice joulukuussa 2015. Lisäksi levytys toi RSO:lle ja Hannu Linnulle kotimaisen Emma-palkinnon Vuoden klassinen albumi 2015 -kategoriassa. Kaudella 2016–2017 orkesteri levyttää mm. Sibeliusta, Prokofjevia ja Fagerlundia.

RSO tekee säännöllisesti konsertti-kiertueita ympäri maailmaa. Kaudella 2016–2017 orkesteri esiintyy Hannu Linnun johdolla Suomussalmella, Kaajanissa, Mikkelissä ja Kuopiossa.

RSO:n kotikanava on Yle Radio 1, joka lähettää orkesterin kaikki konsertit yleensä suorina lähetyksinä niin Suomesta kuin ulkomailtakin. RSO:n verkkosivuilla (yle.fi/rso) voi konsertteja kuunnella sekä katsella korkealaatuisen livekuvan kautta. Konserteista suuri osa myös televisioidaan suorina lähetyksinä Yle Teemalla.